

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.2.9>

BRYTYJSKA POEZJA KOBIECA NA SKRZYŻOWANIU WIEKÓW: OD RESTAURACJI DO CZASÓW WIKTORIAŃSKICH

Nadiia Polishchuk

kandydat nauk filologicznych, docent,

docent Katedry Literatury Światowej

Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Iwana Franki (Lwów, Ukraina)

ORCID ID: 0009-0007-6161-1955

nadpolishchuk@yahoo.com

Adnotacja. Artykuł poświęcono analizie fenomenu brytyjskiej poezji kobiecej XVII–XIX wieku. Uwaga skupiona jest na wybranych lirykach czołowych pisarek epoki Restauracji (M. Roth, C. Phillips i A. Behn) oraz epoki wiktoriańskiej (E. Bronte, E. Barrett-Browning, C. Rossetti). Badanie poetyki utworów lirycznych autorek opiera się na wszechstronnym wykorzystaniu metodologii literaturoznawczej, w szczególności z zakresu komparatystyki, strukturalizmu, krytyki nowej i feministycznej. Autorka analizuje główne motywy poetyckie poezji kobiecej pisarek brytyjskich (m.in. motywy miłości, życia, śmierci, natury, Boga) oraz cechy gatunkowe utworów (głównie sonetów); identyfikuje i bada preferencje tematyczne każdej z poetek; ujawnia charakterystyczne cechy indywidualności twórczej autorek.

Słowa kluczowe: poezja kobieca, sonet, motywy miłości, życia, śmierci, natury, Boga.

BRITISH WOMEN'S POETRY AT THE TURNING OF CENTURIES: THE RESTORATION PERIOD: THE VICTORIAN AGE

Nadiia Polishchuk

PhD in Philology, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of World Literature

Ivan Franko National University of Lviv (Lviv, Ukraine)

ORCID ID: 0009-0007-6161-1955

nadpolishchuk@yahoo.com

Abstract. The purpose of the research paper is to reveal the phenomenon of British women's poetry of the XVII–XIX centuries. The analysis of poetical texts of the prominent women's writers both of the Restoration period (M. Wroth, K. Philips and A. Behn) and of the Victorian age (E. Brontë, E. Barret Browning and Ch. Rossetti) lies on the comparative, structural, close reading and feminism literary criticism. The study is focused on the dominant motifs of British women's lyrics such as motifs of love, of life and death, of nature and of the Lord, as well as on the peculiarity of their poetical genre, mainly the sonnet form. It was taken to consideration the preferences of themes of women's authors; the features of originality and of individual creativity were examined.

Key words: Women's poetry, sonnet, poetical motifs of love, of life, of death, of nature, and of the Lord.

БРИТАНСЬКА ЖІНОЧА ЛІРИКА НА ПЕРЕХРЕСТІ СТОЛІТЬ: ДОБА РЕСТАВРАЦІЇ – ВІКТОРІАНСЬКА ДОБА

Надія Поліщук

кандидат філологічних наук, доцент

доцент кафедри світової літератури

Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)

ORCID ID: 0009-0007-6161-1955

nadpolishchuk@yahoo.com

Анотація. Стаття присвячена аналізу феномену британської жіночої поезії XVII–XIX ст. Увагу зосереджено на вибраних текстах лірики провідних письменниць доби Реставрації (М. Рот, К. Філіпс і А. Бен) та Вікторіанської епохи (Е. Бронте, Е. Баррет-Браунінг, К. Россетті). Дослідження поетики ліричних творів авторок здійснено на основі комплексного використання літературознавчої методології, зокрема з царини компаративістики, структуралізму, нової і феміністичної критики. Проаналізовано провідні поетичні мотиви жіночої лірики британських письменниць (як-от мотиви любові, життя, смерті, природи, Бога) і жанрові особливості творів (головно сонета); виокремлено і розглянуто тематичні переваги кожної з поеток; виявлено характерні риси творчої індивідуальності авторок.

Ключові слова: жіноча поезія, сонет, мотиви любові, життя, смерті, теми природи, Бога.

Вступ. Розвиток жіночої творчості, головно поезії, у британській літературі довгий час, як правило, пов'язувався з періодом Вікторіанської доби, що не в останню чергу, на нашу думку, було зумовлено гіпотезою, яку на початку XX ст. висловила провідна письменниця і літературна критикиня В. Вулф. Зокрема, у своєму відомому есеї «Власний простір» (1929) вона припустила, що якби у В. Шекспіра була б настільки ж геніальна сестра, як він сам, вона апріорі була б приречена на творче небуття (Вулф, 1999).

Проте, починаючи з другої половини XX ст., в літературознавчому дискурсі з'являються праці, які підважують цю тезу і виявляють цілу низку імен британських поеток, чия творчість заклала підвалини для подальшого розвитку жіночої літератури, зокрема і в царині лірики (Lewalski & Konan, 1998; Pacheco, 2002, Demers, 2005, Salzman, 2006; 2008; Ostovich & Sauer, 2008; Ingrassia, 2015). Якщо ж говорити про дослідження українського літературознавства, вони є вкрай поодинокі (Н. Поліщук, 2023; О. Смольницька, 2016) і сфокусовані радше на творчості поетів-чоловіків (С. Сластьон, 2017).

Мета дослідження. Аналіз вибраної лірики британських письменниць має на меті розширити межі дослідження і впровадити до літературознавчого обігу української англістики імена письменниць, творчість яких припадає на розквіт доби Реставрації, як і Вікторіанського періоду британської літератури.

Методи дослідження. Літературознавчий аналіз поетичних творів англійських письменниць ґрунтується на поєднанні методологічних практик компаративістичних студій, структуралізму, нової критики і феміністичної критики.

Основна частина. Поетичний доробок М. Рот (1587–1653), К. Філіпс (1631–1664) та А. Бен (1640–1689) об'єднує жанр любовної (інтимної) лірики, проте домінуючий мотив кохання набуває найрізноманітніших відтінків емоційної гами почуття кожної з авторок.

Рефлексійна лірика М. Рот, представлена жіночим варіантом сонетарію петраркового взірця, впроваджує в тканину поетичного тексту щемкий, проникливий голос жіночого поетичного «я», розкриваючи увесь спектр трагічного кохання, яке вповноті переживає, відчуває покинута, осамотіла жіноча особистість. Біль, туга, смуток, сумніви і розчарування, скорбота, невимовні душевні страждання ліричного «я» авторки занурюють нас у світ, позбавлений надії, радості, втіхи; світ, сповнений жіночої розпуки, жалю, сліз, єдиною розрадою якої стає природа, зокрема ніч – alter ego самої жіночості (Lewalski & Konan, 1998: 254), а відтак – мовчання, тиша, темрява, холод, самота – вірні, незмінні приятельки Жінки, приреченої на самотність і страждання в коханні.

SONNET 12

Cloyed with the torments of a tedious night
I wish for day; which come, I hope for joy:
When cross I find new tortures to destroy
My woe-killed heart, first hurt by mischief's might,

Then cry for night, and once more day takes flight
And brightness gone; what rest should here enjoy
Usurped is; hate will her force employ;
Night cannot grief entomb though black as spite

My thoughts are sad; her face as sad doth seem:
My pains are long; her hours tedious are:
My grief is great, and endless is my care:
Her face, her force, and all of woes esteem:

Then welcome Night, and farewell flattering day
Which all hopes breed, and yet our joys delay.
(*Wroth, M.*)

Емоційній стриманості і виваженості ліричного жіночого «я» М. Рот приходить на зміну експресивно забарвлене, активне, живе і жваве, подекуди нестримне й ініціативне суб'єктивне жіноче «я» К. Філіпс і А. Бен.

Ліричне «я» жіночого суб'єкта поезії К. Філіпс ілюструє цілком відмінну емоційну гаму почуттів, відкриваючи перед читачем світ палкої, жагучої, сильної любовної пристрасті, глибоко емоційної, повсякчас пульсуючої, напруженої і динамічної. Її поезія – це своєрідний гімн коханню, ба більше – релігійний екстаз, в якому, нерозривно пов'язані, споріднені між собою душі, охоплені несамовитим полум'ям любові, здатні до самозречення і самозабуття, готові цілковито розчинитися один в одному і злитися в єдине ціле. Особливої повноти поетичний дискурс любові набуває у вимірі винятково жіночого світу – протиставного й альтернативного чоловічому, повноцінного, самодостатнього світу любові, приязні, чистоти, щирості, ніжності, душевної близькості, взаєморозуміння, відданості, жертвовності – і водночас ревності, туги, смутку, прощання та розлуки:

TO MY DEAR SISTER...
 May nothing accidental e're appear
 But what shall with new bonds their Souls endear;
 And may they count the hours as they pass,
 By their own Joys, and not by Sun or Glass:
 While every day like this may Sacred prove
 To Friendship, Gratitude, and Strictest Love.
 (K. Philips).

Амбівалентність почуття кохання становить і предмет душевних переживань ліричного «я» діалогічної поезії А. Бен. Перед уявним зором читача зринає несміливе, боязке відлуння суб'єктивного жіночого «я» із щойно тільки народжуваного почуття любові і відважне, вільне, сповнене досвіду і знання жіноче зізнання у коханні рівною мірою і до чоловіка, і до жінки. Відтак справжня любов – це і найвище жіноче щастя, найбільша радість і повнота буття, суголосна невимовній красі і гармонії довколишньої природи; але це також і запекла боротьба, яку супроводжують зради, сумніви, страх, біль, сльози і втрати.

THE CAUTION
 My Damon, if your Heart be kind,
 Do not too long with Beauty stay;
 For there are certain Moments when the Mind
 Is hurry'd by the Force of Charms away.
 In Fate a Minute critical there lies,
 That waits on Love, and takes you by Surprise.
 A Lover pleas'd with Constancy,
 Lives still as if the Maid he lov'd were by:
 As if his Actions were in view,
 As if his Steps she did pursue;
 Or that his very Soul she knew.

(Behn, A.).

Не менш цікавою і, мабуть, більш званою для сучасного читача британської літератури є творчість письменниць Вікторіанської доби, що охоплює період XIX ст. Доробок трьох провідних поеток Емілі Бронте (1818–1848), Елізабет Баррет-Браунінг (1806–1861) та Крістіни Россетті (1830–1894) представлений жанрами медитативної і релігійної лірики, в які тісно вплітаються мотиви любовної лірики.

Подібно, як і поезія літературних посестер минулих епох, лірика вибраних поеток XIX ст. також характеризується тяжінням до філософського осмислення ключових категорій людського буття, зокрема Любові, Життя, Смерті, але, пропущена крізь призму жіночого світовідчуття, опираючись на власний життєвий і почуттєвий досвід, демонструє лише поверхневу спорідненість їх між собою. Особливістю вікторіанської жіночої поезії стає її релігійно-духовна спрямованість – характерна риса літератури цього періоду (), що збагачує лірику появою нових поетичних образів: Вічності, Бога-Творця, Раю.

Поетичний світ Е. Бронте, виражений жанром головно медитативної лірики, вирізняється своєю оригінальністю та самобутністю. Прикметною особливістю лірики Е. Бронте є те, що любовний дискурс її ліричного суб'єкта спрямований від зовнішнього світу людей на світ Природи, яка у своїй первозданній, непорушній величі і красі сповнена незглибинної, містичної божественної таїни. Зорі, місяць, дерева, вітер, квіти, трава – об'єкти внутрішнього діалогу, що його провадить ліричне «я» жіночого суб'єкта:

'TIS MOONLIGHT, summer moonlight,
 All soft, and still, and fair;
 The silent time of midnight
 Shines sweetly everywhere.

But most where trees are sending
 Their breezy boughs on high,
 Or stooping low are lending
 A shelter from the sky.

And there in those wild bowers
 A lovely form is laid,
 Green grass and dew-steeped flowers
 Wave gently round her head.

(Brontë, E.).

Саме там, здебільшого у відкритому просторі Природи, головню у містичному часі Ночі, що єдині у своїй доглибинній неозорості суголосні внутрішньому світу жіночого «я», уникаючи зовнішнього світу, прагне і шукає усамітнення ліричне «я» авторки. Саме ніч, темрява, тиша, а відтак зорі і місяць стають справжніми приятелями втомленій, виснаженій, зраненій душі жіночого ліричного суб'єкта, що дарують їй тимчасовий спокій і забуття, а м'якість, ніжність їхнього сяйва огортає так бажаною любов'ю, насолодою, блаженством, натомість день, а відтак сонце перетворюється на ворога-недруга, криваво-червоний відблиск якого спопеляє дотла її єство.

STARS

[...] All through the night, your glorious eyes
Were gazing down in mine,
And, with a full heart's thankful sighs,
I blessed that watch divine.

I was at peace, and drank your beams
As they were life to me;
And revelled in my changeful dreams,
Like petrel on the sea.

Thought followed thought, star followed star
Through boundless regions, on;
While one sweet influence, near and far,
Thrilled through, and proved us one! [...]

[...] Oh, stars, and dreams, and gentle night;
Oh, night and stars, return!
And hide me from the hostile light
That does not warm, but burn;

That drains the blood of suffering men;
Drinks tears, instead of dew;
Let me sleep through his blinding reign,
And only wake with you!

(Brontë, E.).

Простір і час, одвічно непорушні, мовчазні, істинні, напоєні відчуттям присутності Бога, єдині здатні прийняти сповідь ліричного «я» поетки, створивши відповідну атмосферу для вільного жіночого самовираження, яке нарешті дає волю власному голосу, який у повноті, без остраху, відверто і щиро виповідає найсокровенніші переживання душі і серця, сповнені невисловлених, притлумлених, а проте не менш виразних почуттів розчарування, смутку, болю, страждання, фальшу й облуди, відчуття втрати і самотності, що їх приносить із собою зовнішній світ. Причому ці почуття не особистісного, інтимного характеру, зумовлені самотністю покинутої коханої (як, до прикладу, у ліриці М. Рот); це глибинний стан людської екзистенції, що спричиняє незагойні рани вразливої, чутливої, делікатної душі ліричного жіночого суб'єкта Е. Бронте. Єдиний шлях, спроможний припинити цей невщухаючий біль – це, на думку поетеси, Смерть, яка може не лише назавжди звільнити від нескінченного страждання, а й дарувати порятунок у поєднанні з Богом.

У порівнянні з поетичною візією художнього світу Е. Бронте лірика К. Россетті, попри певну спорідненість з нею – завдяки подібним релігійним і філософським мотивам та ключовим поетичним образам – Життя, Смерті, Вічності, Природи, Бога-Творця, все ж характеризується значними відмінностями.

У поезії К. Россетті також спостерігається своєрідне «двосвіття»: один світ – це світ любові, краси, кохання, світ природи і ширше – життя протиставляється іншому – світові смерті, скінченності людських радощів й щастя. Проте поетичні акценти зміщені: ці два світи не є ворожі один одному, вони позбавлені внутрішньої конфліктності і напруги, навпаки, зрівноважені між собою, рівною мірою співіснують, мовби дві паралельні площини – теперішнього і прийдешнього, «тут, тепер, за життя» і «там, потойбіч / по той бік життя, у смерті», поміж якими постійно балансує ліричне «я» авторки.

ECHO

Come to me in the silence of the night;
Come in the speaking silence of a dream;
Come with soft rounded cheeks and eyes as bright
As sunlight on a stream;
Come back in tears,
O memory, hope, love of finished years.

Oh dream how sweet, too sweet, too bitter sweet,
Whose wakening should have been in Paradise,
Where souls brimfull of love abide and meet;
Where thirsting longing eyes
Watch the slow door
That opening, letting in, lets out no more.

Yet come to me in dreams, that I may live
My very life again tho' cold in death:
Come back to me in dreams, that I may give
Pulse for pulse, breath for breath:
Speak low, lean low,
As long ago, my love, how long ago.

(Rossetti, Ch.).

Діалогічна форма поезії – уявна розмова з коханим, друзями, із самою собою не лише демонструє згідливе, свідоме прийняття істини – проминальності Любові, Радості, Життя (і в цьому контексті – особливе цінювання радості, щастя, краси, життя (природи) і його митей – прекрасних, проте короткочасних) а й викликає тотожні відчуття в потенційних читачів. Відтак один з провідних мотивів її поезії – відчуття втрати, минушості всього довкола зазнає трансформації перспективи сприйняття – з філософського на християнсько-релігійний: відчуття втрати (а відтак супровідні емоційні стани: жаль, сум, трагізм) набуває ознак осмисленості, усвідомлення її як неминучості, погодження, змирення з нею, сприйняття її як даності, як природного стану речей.

REMEMBER

Remember me when I am gone away,
Gone far away into the silent land;
When you can no more hold me by the hand,
Nor I half turn to go yet turning stay.
Remember me when no more day by day
You tell me of our future that you plann'd:
Only remember me; you understand
It will be late to counsel then or pray.
Yet if you should forget me for a while
And afterwards remember, do not grieve:
For if the darkness and corruption leave
A vestige of the thoughts that once I had,
Better by far you should forget and smile
Than that you should remember and be sad.

(Rossetti, Ch.).

Поезія Е. Баррет-Браунінг стоїть дещо зосібна від її сучасниць і за формальними, і за змістовими характеристиками. Насамперед письменниця є авторкою великої епічної поеми, за іншими визначеннями – роману у віршах «Аврора Лі», що складається з дев'яти книг (в антології подано лише одну з них) і порушує питання вільної, самодостатньої, сильної жіночої особистості, жіночої творчості, жіночої солідарності. Разом з тим вона є авторкою циклу сонетів, що, на відміну від домінантних мінорних настроїв Е. Бронте і К. Россетті, сповнені життєстверджувальних думок та емоцій.

Любовний сонетарій авторки («Сонети з португальської»), подібно до її предтечі з епохи Ренесансу М. Рот (цикл сонетів «Памфілія до Амфіланта»), є вираженням внутрішніх переживань ліричного жіночого суб'єкта, зумовлених почуттям кохання. Проте, на відміну від любовного зізнання М. Рот, що, сповнене гіркоти і жалю, звучить як скарга з вуст покинутої закоханої, у 44 поезіях сонетарію Е. Баррет-Браунінг лунає голос щасливої до нестями коханої, сповненої зізнання у відчутті невимовного щастя, яке дарує любов до коханого, котрий відповідає взаємністю.

В основі поетичної картини авторки – жіночий світ почуттів та емоцій, сфокусований довкола центрального для її поетичної уяви образу кохання. Поезія Е. Баррет-Браунінг розкриває повноту краси почуття, риси його земної і неземної природи. Так, з одного боку об'єктом ліричних вражень і переживань поетки є очі, руки, уста коханого, що вимовляють слова про любов, його поцілунки й листи, зустрічі і розмови; це опис почуття, що проходить свою любовну еволюцію – від приязні і симпатії до могутньої пристрасті, що охопила її внутрішнє «я», наповнила пізнанням найвищого людського щастя. А з іншого боку – це прославляння любові як вищого дару, ласки від Бога, яке викликає в ліричного жіночого суб'єкта відчуття неземного щастя, здатного піднести її до небесних висот, наповнити блаженством і перенести у світ Ангелів і Раю; це також відчуття присутності Творця у стосунках закоханих, що виростає до поняття містичного таїнства Божої любові.

First time he kissed me, he but only kissed
 The fingers of this hand wherewith I write,
 And ever since it grew more clean and white,...
 Slow to world-greetings...quick with its «Oh, list,»
 When the angels speak. A ring of amethyst
 I could not wear here plainer to my sight,
 Than that first kiss. The second passed in height
 The first, and sought the forehead, and half missed,
 Half falling on the hair. O beyond meed!
 That was the chrism of love, which love's own crown,
 With sanctifying sweetness, did precede.
 The third, upon my lips, was folded down
 In perfect, purple state! since when, indeed,
 I have been proud and said, «My Love, my own.»
 (Barret Browning, E.).

Тематичний трикутник кохання, життя і смерті, що визначає семантичне поле поетичної творчості усіх трьох поеток-вікторіанок, у поезії Е. Баррет-Браунінг також зазнає змін. Як і в ліриці Е. Бронте і К. Россетті, у віршах поетки також протиставляються життя і смерть, любов і смерть, але не смерть домінує цього разу; сильнішою за смерть є власне любов – саме вона перемогла смерть і дарувала життя (тексти відсилають до біографічного факту авторки); тому ніхто не може зруйнувати взаємні почуття закоханих.

Висновки. Порівняльний аналіз вибраної лірики британських письменниць доби Реставрації і Вікторіанської епохи засвідчив цікавий феномен жіночої поетичної творчості. Він, своєю чергою, з одного боку демонструє неперервну тяглість літературної традиції, виявлену і на тематичному рівні (домінування мотивів любові, життя, смерті, природи, Бога), і на рівні структурному (превалювання жанру сонета, елегії, поеми); натомість з іншого боку свідчить про індивідуальну самотність природи художнього самовираження жіночого «я» письменниць.

Список використаних джерел:

1. Вулф В. Власний простір. К.: Альтернативи, 1999.
2. Поліщук Н. Британка: антологія вибраних творів Великобританії XVI–XX ст. Кн. I. Британська жіноча література: від Ренесансу до Вікторіанської доби / Упорядк. і передмова Надії Поліщук. Л.: Паїс, 2023.
3. Сластьон С. Про один приклад гендерного діалогу в британській поезії кінця XVI – 20 років XVII ст. *Ренесансні студії. Збірник наукових праць*. Запоріжжя: Гельветика. 2017. Вип. 27–28. С. 173–187. http://rs-journal.kpu.zp.ua/archive/27-28-2017/27-28_2017.pdf (дата звернення 27.01.2023).
4. Смольницька О. О. Компаративний аналіз образу сирени у вибраній ліриці Віри Вовк і британській поезії XVII ст.: міфологічний і гендерний аспекти. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 9, т. 2. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33193/1/%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%9F%D0%90%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%90%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%20%D0%9E%D0%91%D0%A0%D0%90%D0%97%D0%A3%20%D0%A1%D0%98%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%98.pdf> (дата звернення 27.01.2023).
5. Смольницька О. О. Специфіка творчо-комунікативного самовиявлення у вибраних віршах Кетрін Філіпс (1631/32–1664) – англійської поетеси доби Реставрації: перекладознавчий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2016. № 25, том 2. http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v25/part_2/58.pdf (дата звернення 27.01.2023).
6. Barrett Browning, E. *Sonnets from the Portuguese*. <https://www.gutenberg.org/files/2002/2002-h/2002-h.htm>
7. Behn, A. *Poems*. <https://allpoetry.com/Aphra-Behn>
8. Demers, P. (2005). *Women's Writing in English: Early Modern England*. University of Toronto Press.
9. Hughes, L. K. (Ed.). (2019). *The Cambridge Companion to Victorian Women's Poetry*. Cambridge University Press.
10. Ingrassia, C. (Ed.). (2015). *The Cambridge Companion to Women's Writing in Britain, 1660–1789*. Cambridge University Press.
11. Lewalski, B. K., Konan, W. R. (1998). *Writing Women in Jacobean England*. Harvard University Press.
12. Moine, F. (2016). *Women Poets in the Victorian Era Cultural Practices and Nature Poetry*. Routledge.
13. Ostovich, H. & Sauer, E. (Eds.). (2008). *Reading Early Modern Women: An Anthology of Texts in Manuscript and Print, 1550–1700*. Routledge.
14. Pacheco, A. (Ed.). (2002). *A Companion to Early Modern Women's Writing*. Blackwell Publishers Ltd.
15. Peterson, L. H. (Ed.). (2015). *The Cambridge Companion to Victorian Women's Writing*. Cambridge University Press.
16. Philips, K. *Poems*. <https://mypoeticside.com/poets/katherine-philips-poems>
17. Rossetti, Ch. *Poems*. <https://www.poetryfoundation.org/poets/christina-rossetti#tab-poems>
18. Salzman, P. (Ed.). (2006). *Reading Early Modern Women's Writing*. Oxford University Press.
19. Salzman, P. (Ed.). (2008). *Early Modern Women's Writing: An Anthology 1560-1700*. Oxford University Press.
20. The Complete Poems of Emily Brontë. https://archive.org/stream/completepoemsofe01bronuoft/completepoemsofe01bronuoft_djvu.txt
21. Wroth, M. *Pamphilia to Amphilanthus*. <https://wroth.latrobe.edu.au/all-poems.html>

References:

1. Vulf, V. (1999). *Vlasnyi prostir*. Kyiv. [A Room of One's Own].
2. Polishchuk, N. (Ed.). (2023). *Brytanka: antolohiia vybranykh tvoriv Velykobrytanii XVI-XX st. Kn. I. Brytanska zhinocha literatura: vid Renesansu do Viktorianskoi doby*. Lviv. [Femina Britannica: An Anthology of Selected Texts of British Women's Writings of the XVIIth-XXth centuries. Volume I. British Women's Writings: from the Renaissance to the Victorian Age].
3. Slastion, S. (2017). Pro odyn pryklad gendernoho dialohu v brytanskii poezii kincia XVI – 20 rokov XVII st. [On an example of gender dialogue in British poetry at the end of XVI – the 20th of the XVII century]. *Renesansni studii. Zbirnyk naukovykh prac*. Zaporizhzhia: Helvetyka, issue 27–28. p. 173–187. http://rs-journal.kpu.zp.ua/archive/27-28-2017/27-28_2017.pdf (дата звернення 27.01.2023).
4. Smolnycka, O. O. (2019). Komparatyvnyi analiz obrazu syreny u vybranii liryci Viry Vovk I brytanskii poezii XVII st.: mifolohichni i genderni aspekty [A comparative analysis of siren image in selected poems by Vira Vovk and British poetry of XVIIth century: a mythological and gender aspects]. *Zakarpatski filolohichni studii*, issue 9, vol. 2. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33193/1/%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%9F%D0%90%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%98%D0%99%D0%90%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%D0%9E%D0%91%D0%A0%D0%90%D0%97%D0%A3%D0%A1%D0%98%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%98.pdf> (дата звернення 27.01.2023).
5. Smolnycka, O. O. (2016). *Specyfika tvorcho-komunikatyvnoho samovyjavlennia u vybranykh virshakh Ketrin Filips (1631/32–1664) – anhliiskoi poetesy doby Restavracii: perekladoznavchyi aspekt*. [Specificity of creative-communicative self-expression in selected poems by Katherine Philips (1631/32–1664) – a British poetess of the Restoration period: an aspect of translation]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Filolohiia*, issue 25, vol. 2. http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v25/part_2/58.pdf (дата звернення 27.01.2023).
6. Barrett Browning, E. *Sonnets from the Portuguese*. <https://www.gutenberg.org/files/2002/2002-h/2002-h.htm>
7. Behn, A. *Poems*. <https://allpoetry.com/Aphra-Behn>
8. Demers, P. (2005). *Women's Writing in English: Early Modern England*. University of Toronto Press.
9. Hughes, L. K. (Ed.). (2019). *The Cambridge Companion to Victorian Women's Poetry*. Cambridge University Press.
10. Ingrassia, C. (Ed.). (2015). *The Cambridge Companion to Women's Writing in Britain, 1660–1789*. Cambridge University Press.
11. Lewalski, B. K., Konan, W. R. (1998). *Writing Women in Jacobean England*. Harvard University Press.
12. Moine, F. (2016). *Women Poets in the Victorian Era Cultural Practices and Nature Poetry*. Routledge.
13. Ostovich, H. & Sauer, E. (Eds.). (2008). *Reading Early Modern Women: An Anthology of Texts in Manuscript and Print, 1550-1700*. Routledge.
14. Pacheco, A. (Ed.). (2002). *A Companion to Early Modern Women's Writing*. Blackwell Publishers Ltd.
15. Peterson, L. H. (Ed.). (2015). *The Cambridge Companion to Victorian Women's Writing*. Cambridge University Press.
16. Philips, K. *Poems*. <https://mypoeticside.com/poets/katherine-philips-poems>
17. Rossetti, Ch. *Poems*. <https://www.poetryfoundation.org/poets/christina-rossetti#tab-poems>
18. Salzman, P. (Ed.). (2006). *Reading Early Modern Women's Writing*. Oxford University Press.
19. Salzman, P. (Ed.). (2008). *Early Modern Women's Writing: An Anthology 1560-1700*. Oxford University Press.
20. The Complete Poems of Emily Brontë. https://archive.org/stream/completepoemsofe01bronuoft/completepoemsofe01bronuoft_djvu.txt
21. Wroth, M. *Pamphilia to Amphilanthus*. <https://wroth.latrobe.edu.au/all-poems.html>